

PRÁVO ROZHODNÉ PRO DĚDICKÉ PRÁVNÍ POMĚRY – VYBRANÉ OTÁZKY (SROVNÁNÍ ÚPRAVY V ZMPS A V NAŘÍZENÍ O DĚDICTVÍ)

The Law Applicable to Succession Matters - Selected Issues
(Comparison of Private International Law Act and Succession Regulation)

Klára Drličková

DRLIČKOVÁ, Klára. Právo rozhodné pro dědické právní poměry – vybrané otázky (srovnání úpravy v ZMPS a v Nařízení o dědictví). *Acta Iuridica Olomucensia*, 2015, Vol. 10, No. 1, s. 123–139.

Abstrakt: Od 17.8.2015 je účinná kolizní úprava dědických právních poměrů obsažená v Nařízení o dědictví. Tato úprava nahradila dosavadní kolizní úpravu obsaženou v ZMPS. Cílem tohoto článku je analýza právní úpravy vybraných aspektů kolizní úpravy dědických právních poměrů obsažené v ZMPS a v Nařízení o dědictví a její srovnání.

Klíčová slova: dědictví, kolizní úprava, ZMPS, Nařízení o dědictví

Summary: As of 17 August 2015 the conflict-of-laws rules in matters relating to succession are contained in the Succession Regulation. This regulation has replaced the regulation contained in Private International Law Act. The aim of this article is to analyse the legal regulation of the selected conflict-of-laws aspects in succession matters contained in the Succession Regulation and Private International Law Act and the comparison of both regulations.

Summary: succession, conflict-of-laws rules, Private International Law Act, Succession Regulation

1 Úvod

Kolizní úprava dědických právních poměrů je oblastí právní úpravy, kde české orgány v relativně krátké době čelí několika změnám a nutnosti aplikace nové právní úpravy. Do 31.12.2013 byla kolizní úprava obsažená v zákoně č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním (dále jen „ZMPSaP“).¹ Ta byla s účinností od 1.1.2014 nahrazena úpravou v zákoně č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále jen „ZMPS“).² Kolizní úpravu dědických právních poměrů rovněž najdeme v některých dvoustranných smlouvách o právní pomoci, které mají před vnitrostátní úpravou přednost.³ Kolizní úpra-

1 Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 17.6.2015] (dále jen „ZMPSaP“).

2 Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 17.6.2015] (dále jen „ZMPS“).

3 Viz § 2 ZMPS.

va těchto otázek je předmětem i dvou mnohostranných úmluv vypracovaných v rámci Haagské konference mezinárodního práva soukromého – Úmluvy o právu použitelném na formu závěti z roku 1961⁴ a Úmluvy o právu použitelném pro dědění majetku zemřelých osob z roku 1989.⁵ První z nich Česká republika neratifikovala, druhá úmluva doposud vůbec nevstoupila v platnost.

S účinností od 17.8.2015 je kolizní úprava obsažena v Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení (dále jen „Nařízení o dědictví“).⁶ Tato úprava má přednost před kolizní úpravou obsaženou v ZMPS i ve dvoustranných smlouvách uzavřených mezi členskými státy.⁷

Cílem tohoto článku je analýza právní úpravy vybraných aspektů kolizní úpravy dědických právních poměrů obsažené v ZMPS a v Nařízení o dědictví a její srovnání. Článek se bude snažit ověřit tvrzení, že Nařízení o dědictví nepřináší ve srovnání s úpravou v ZMPS do českého právního řádu žádnou zásadní změnu. Obě právní úpravy odpovídají modernímu přístupu ke kolizní úpravě, protože vycházejí z kritéria obvyklého pobytu zůstavitele. Na úvod budou stručně charakterizovány obě právní úpravy. Následně budou postupně analyzovány: obecné pravidlo pro stanovení práva rozhodného, speciální kolizní normy týkající se závěti a úprava zpětného odkazu. Předmětem bližší analýzy nebude srovnání úpravy volby práva.⁸

2 Kolizní úprava dědických právních poměrů v ZMPS – základní rysy

Kolizní úprava dědických právních poměrů s mezinárodním prvkem obsažená v ZMPS přinesla několik změn ve srovnání s ZMPSaP. Důvodem změn byla nutnost zohlednit změny v právu hmotném,⁹ ale i snaha českého zákonodár-

4 Convention of 5 October 1961 on the Conflicts of Laws Relating to the Form of Testamentary Dispositions [online]. *Hague Conference on Private International Law* [cit. 17.6.2015]. Dostupné z: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=40

5 Convention of 1 August 1989 on the Law Applicable to Succession to the Estates of Deceased Persons [online]. *Hague Conference on Private International Law* [cit. 17.6.2015]. Dostupné z: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=62

6 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 17.6.2015]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R0650&rid=1> (dále jen „Nařízení o dědictví“)

7 Viz článek 75 odst. 2 Nařízení o dědictví.

8 K volbě práva v ZMPS i v Nařízení o dědictví viz detailně např. PFEIFFER, Magdalena. Dědický statut v rukou zůstavitele – volba rozhodného práva v rámci kolizní úpravy dědických poměrů. *Ad Notam*, 2014, č. 6, s. 8–15.

9 Důvodová zpráva k ZMPS [online]. *Nový občanský zákoník*. Ministerstvo spravedlnosti

ce reflektovat na připravované Nařízení o dědictví. ZMPS stejně jako ZMPSaP vychází z tzv. jednotného dědického statutu, kdy se jediný hraniční určovatel používá pro určení práva rozhodného pro dědictví jako celek bez ohledu na to, zda se jedná o věci movité či nemovité.¹⁰

ZMPS nově zavádí obvyklý pobyt zůstavitele v době smrti jako obecný hraniční určovatel.¹¹ Nahrazuje tak hraniční určovatel státní příslušnosti použitý v ZMPSaP.¹² ZMPS poprvé v českém právním řádu zavádí možnost volby práva pro dědické právní poměry. Jedná se o omezenou volbu práva. ZMPS dále obsahuje speciální kolizní normy týkající se porízení pro případ smrti. I tady dochází ve srovnání se ZMPSaP ke změně hraničních určovatelů. Zákon nově také zavádí výslovnou úpravu odúmrti.¹³

V souladu s § 125 ZMPS se kolizní úprava použije v případě, kdy zůstavitel zemřel 1.1.2014 nebo později. Totéž se týká okamžiku porízení závěti či jiného porízení pro případ smrti a volby práva. Pokud tedy byla například závět porízena před 1.1.2014, otázka způsobilosti ji porídit bude posouzena podle úpravy v ZMPSaP.¹⁴ Zvolil-li zůstavitel právo pro dědické právní poměry před 1.1.2014, je volbu nutné posoudit podle ZMPSaP, který volbu práva nepřipouštěl. Je proto nutné ji hodnotit jako neplatnou.¹⁵ Situace se však změní s účinností Nařízení o dědictví.¹⁶

3 Kolizní úprava dědických právních poměrů v Nařízení o dědictví

3.1 Působnost Nařízení o dědictví

Nařízení o dědictví bylo přijato v roce 2012 po několika letech prací a diskusí. Upravuje všechny relevantní aspekty přeshraničního dědictví v Evropské unii – mezinárodní příslušnost, rozhodné právo, uznání a výkon rozhodnutí a veřejných listin i administrativní otázky. Hlavním cílem Nařízení o dědictví je usnadnit uspořádání dědictví s přeshraničním prvkem v členských státech Evropské unie.¹⁷

České republiky [cit. 17.6.2015]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-k-ZMPS.pdf>

10 Viz § 17 ZMPSaP, § 76 ZMPS.

11 § 76 ZMPS.

12 § 17 ZMPSaP.

13 Viz § 78 ZMPS.

14 PAUKNEROVÁ, Monika; ROZEHNALOVÁ, Naděžda; ZAVADILOVÁ Marta a kolektiv. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 820.

15 PFEIFFER, 2014, op. cit., s. 14.

16 Viz článek 83 odst. 2 a 4.

17 Viz Preambule Nařízení o dědictví, bod 7.

Nařízení o dědictví je aplikováno ve všech členských státech kromě Dánska, Velké Británie a Irska.¹⁸ Dle článku 1 se Nařízení o dědictví vztahuje na dědění majetku zemřelých osob. Článek 3 písm. a) pak dědění definuje jako „*dědění majetku zemřelé osoby, které zahrnuje jakoukoli formu přechodu majetku, práv a závazků z důvodu smrti, ať již se jedná o přechod jako projev vůle v pořízení pro případ smrti, nebo o přechod na základě dědění ze zákona.*“ Musí se jednat o dědění, ve kterém je přítomen mezinárodní prvek. Při vymezení věcné působnosti je nutné vzít v potaz i vyloučené otázky uvedené v článku 1 Nařízení o dědictví. Pokud jde o osobní působnost, je Nařízení o dědictví v části o rozhodném právu univerzálně použitelné. Jak již bylo uvedeno, Nařízení o dědictví se použije na dědictví osob, které zemřely 17.8.2015 nebo později. Článek 83 však obsahuje přechodná ustanovení, která jsou významná zejména pro otázku volby práva a pořízení pro případ smrti.

3.2 Základní rysy kolizní úpravy v Nařízení o dědictví

I nařízení o dědictví vychází z jednotného statutu. Obecným kritériem pro určení práva rozhodného je stejně jako v ZMPS obvyklý pobyt zůstavitele v době smrti. Nařízení o dědictví připouští omezenou volbu práva, obsahuje speciální kolizní normy pro pořízení pro případ smrti (jejich přípustnost, věcnou platnost a formu) a také výslovně upravuje odúmrtí. Specifikem úpravy v Nařízení o dědictví je pak ustanovení o adaptaci věcných práv.¹⁹

4 Právo rozhodné pro dědické právní poměry – základní pravidlo

4.1 Obvyklý pobyt zůstavitele

Obě úpravy zakotvují obvyklý pobyt zůstavitele jako základní pravidlo.²⁰ Ani jedna z úprav tento pojem nedefinuje. Pokud jde o ZMPS, v souladu s § 20 odst. 4 má být tento pojem vykládán podle českého práva. Pojem obvyklý pobyt je českém právu definován pouze v zákoně č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě. Jedná se však o předpis veřejnoprávní, tuto definici tak nelze pro účely ZMPS použít. Jinou definici v českém právním řádu nenajdeme. V případě stanovení obvyklého pobytu je nutné vycházet z jeho faktické povahy a vždy je třeba posoudit všechny okolnosti daného případu. Obvyklý pobyt má představovat místo, kde má osoba těžiště svého života.²¹

Nařízení o dědictví není prvním předpisem v oblasti evropského mezinárodního práva soukromého, který pracuje s kritériem obvyklého pobytu. Tento pojem lze najít například i v Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti

18 Viz Preambule Nařízení o dědictví, body 82 a 83.

19 Viz článek 31 Nařízení o dědictví.

20 Viz § 76 ZMPS, článek 21 Nařízení o dědictví.

21 PAUKNEROVÁ; ROZEHNALOVÁ; ZAVADILOVÁ, op. cit., s. 222.

a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti²² (dále jen „Nařízení Brusel IIbis“) či Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinnostech²³ (dále jen „Nařízení o výživném“). Pojem obvyklého pobytu v unijních předpisech podléhá autonomnímu výkladu Soudního dvora.

Soudní dvůr se výkladem tohoto pojmu zabýval v kontextu Nařízení Brusel IIbis. Jedná se zejména o známé rozhodnutí C-523/07 A.,²⁴ kde se Soudní dvůr zabýval obvyklým pobytem dítěte. Nejprve zdůraznil potřebu autonomní interpretace tohoto pojmu, při které je třeba zohlednit cíle a systematiku příslušného předpisu. Dále dospěl k závěru, že pouhá fyzická přítomnost není dostačující pro stanovení obvyklého pobytu. Je třeba vzít v potaz všechny specifické okolnosti konkrétního případu. Soudní dvůr poté stanovil několik kritérií, která mají soudy vzít v potaz při stanovení obvyklého pobytu dítěte.²⁵

Ačkoli je tento výklad spjat s konkrétním právním předpisem a neměl by být použitý mimo působnost tohoto předpis, požadavek jednotné interpretace umožňuje využít závěry tohoto rozhodnutí jako vodítko při výkladu ostatních předpisů v oblasti evropského justičního prostoru, tedy i Nařízení o dědictví.²⁶

Při přípravě Nařízení o dědictví se kritérium obvyklého pobytu stalo předmětem kritiky.²⁷ Nakonec byly na návrh Rady²⁸ do Preamble Nařízení o dědictví přidány dva body,²⁹ které obsahují kritéria, která mají soudy vzít v potaz při

22 Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 17.6.2015]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003R2201&rid=7> (dále jen „Nařízení Brusel IIbis“).

23 Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinnostech. In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 17.6.2015]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009R0004&rid=1> (dále jen „Nařízení i výživném“).

24 Rozsudek Soudního dvora ze dne 2. dubna 2009. A. Věc C-523/07 (dále jen „C-523/07 A.“)
25 C-523/07 A., body 33–44.

26 ROHOVÁ, Iveta; DRLÍČKOVÁ, Klára. Habitual Residence as a Single Connecting Factor under the Succession Regulation. In: *Scientific Cooperations Workshop on Law and Policy*. Ankara: Scientific Cooperations, 2015, s. 376.

27 Blíže viz např. PFEIFFER, Magdalena. Několik úvah nad rozhodným právem v rámci připravované úpravy evropského dědictvého práva. *Ad Notam*, 2011, č. 1, s. 12; ROHOVÁ; DRLÍČKOVÁ, op. cit., s. 377.

28 Jednalo se tzv. kompromisní balíček – Presidency's Political guidelines – Proposal for Regulation of the European Parliament and of the Council on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition and Enforcement of Decisions and Authentic Instruments in Matters of Succession and the Creation of a European Certificate of Succession – Political Guidelines for the future work, 6. června 2011. Compromise package, body 10–11.

29 Preamble Nařízení o dědictví, body 23 a 24.

určování obvyklého bydliště zůstavitele. „*Orgán, který vede dědické řízení, by měl provést celkové posouzení životních okolností zůstavitele v průběhu let před jeho smrtí i v době smrti a vzít přitom v úvahu všechny relevantní prvky faktické povahy, zejména délku a pravidelnost pobytu zůstavitele na území dotčeného státu, podmínky a důvody tohoto pobytu. Takto určené místo obvyklého pobytu by mělo vykazovat úzký a trvalý vztah k dotčenému státu.*“³⁰ Toto ustanovení je zjevně inspirováno rozhodnutím Soudního dvora C-523/07 A. Preambule rovněž uvádí situace, kdy by mohlo být obtížné obvyklý pobyt stanovit. Jedná se například o situaci, kdy zůstavitel odešel z profesních nebo ekonomických důvodů za prací do jiného státu, a to někdy i na dlouhou dobu, avšak udržoval úzký a trvalý vztah ke státu svého původu.³¹ Toto je situace, která může být v souvislosti s volným pohybem osob v EU relativně častá. Preambule zde uvádí, že „*v takovém případě by bylo možné považovat za místo obvyklého pobytu zůstavitele, v závislosti na konkrétních okolnostech, i nadále jeho stát původu, v němž se nacházelo středisko zájmů jeho rodiny a jeho společenského života.*“ Dalším složitým případem může být situace, kdy zůstavitel střídavě pobýval v několika státech nebo se přemisťoval z jednoho státu do druhého, aniž by se v některém z nich usadil trvale. Tady Preambule stanoví, že „*byl-li zůstavitel státním příslušníkem jednoho z těchto států nebo nacházela-li se většina jeho majetku v jednom z těchto států, mohly by být jeho státní příslušnost nebo takové umístění majetku považovány za zvláštní faktor v rámci celkového posouzení všech skutkových okolností.*“³²

Pokud bychom měli zhodnotit obě zkoumané úpravy, lze říci, že obě využívají stejný hraniční určovatel – obvyklý pobyt zůstavitele v době smrti. Striktně vzato by se mohl lišit výklad tohoto hraničního určovatele. V případě ZMPS by měl být vykládán dle českého práva, v případě Nařízení o dědictví pak podléhá autonomnímu výkladu, a tedy i případné judikatuře Soudního dvora. Na druhou stranu je třeba mít na paměti, že se jedná o faktické kritérium vycházející z okolností konkrétního případu. Z tohoto důvodu a rovněž z důvodů, že použití ZMPS je v této oblasti časově velmi omezeno a v době jeho používání již existuje Nařízení o dědictví a zmíněná judikatura Soudního dvora, lze očekávat vzájemné ovlivnění výkladu pojmu obvyklý pobyt a nelze předpokládat, že by se v kontextu ZMPS objevil výklad, který bude zásadně odporovat výkladu pojmu obvyklý pobyt obsaženému v Nařízení o dědictví.

Smyslem tohoto článku není hodnotit pozitiva a negativa kritéria obvyklého pobytu. Na tomto místě lze pouze uvést, že v podmínkách dnešního globalizovaného světa a zejména na území vnitřního trhu, který je charakterizován volným pohybem osob, představuje kritérium obvyklého pobytu vhodný hraniční určo-

30 Preambule Nařízení o dědictví, bod 23.

31 Preambule Nařízení o dědictví, bod 24.

32 Preambule Nařízení o dědictví, bod 24.

vatel. Nabízí dostatečnou flexibilitu schopnou reflektovat ekonomickou realitu a potřeby občanů EU.³³

4.2 Výjimky z obecného pravidla obvyklého pobytu

Pomineme-li volbu práva a speciální kolizní normy pro pořízení pro případ smrti, oba předpisy počítají s výjimkou z uplatnění hraničního určovatele obvyklého pobytu. ZMPS tuto výjimku uvádí v druhé větě §76 ZMPS. *„Jestliže zůstavitel byl státním občanem České republiky a alespoň jeden z dědiců má v České republice obvyklý pobyt, použije se český právní řád.“* Účelem této výjimky je ochrana dědiců žijících na území České republiky, respektive jejich rozumného očekávání.³⁴ Důvodová zpráva uvádí k této výjimce příklad, kdy český občan pracoval u mezinárodní organizace v zahraničí, kde po dosažení důchodového věku a ukončení pracovního poměru zůstal a měl zde obvyklý pobyt. Dědici jsou jeho děti, které žijí v České republice.³⁵ Připomeňme, že v souladu s §74 odst. 3 ZMPS může mít v této situaci český soud mezinárodní pravomoc pouze, pokud jde o majetek na území ČR a je splněna některá z podmínek uvedených v tomto ustanovení. Například tedy, že o projednání dědictví požádá dědic s obvyklým pobytem na území České republiky. Použití českého práva v této souvislosti tak zřejmě lépe odpovídá rozumnému očekávání než použití cizího právního řádu. Jedná se však o pevné pravidlo, které nedává českému orgánu možnost uvážení, který právní řád s danou situací úzeji souvisí. ZMPS zde upřednostňuje státní příslušnost zůstavitele před jeho obvyklým pobytem s tím, že státní příslušnost však není jedinou vazbou na české právo.

Nařízení o dědictví v článku 21 odst. 2 obsahuje únikovou doložku. Pokud je ze všech okolností věci zřejmé, že v době smrti měl zůstavitel zjevně užší spojení s jiným státem, než je stát, kde měl obvyklý pobyt, bude právem rozhodným pro dědění výjimečně právo tohoto jiného státu. Preambule uvádí příklad, kdy by bylo možné únikovou doložku využít. Zůstavitel se do státu svého obvyklého pobytu přestěhoval poměrně nedlouho před svou smrtí a ze všech okolností vyplývá, že měl zjevně užší vztah k jinému státu.³⁶ Tímto státem může být stát, jehož byl zůstavitel státním příslušníkem, ale i stát, kde měl „pouze“ předchozí obvyklý pobyt. Preambule zároveň uvádí, že soudy by neměly únikovou doložku používat jako náhradní hraniční určovatel, kdykoli je určení obvyklého pobytu zůstavitele v době smrti složité.³⁷

33 K výhodám a nevýhodám tohoto kritéria viz blíže např. ROHOVÁ; DRLIČKOVÁ, op. cit., s. 377–378; PFEIFFER, 2011, op. cit., s. 12–14.

34 PAUKNEROVÁ; ROZEHNALOVÁ; ZAVADILOVÁ, op. cit., s. 501.

35 Důvodová zpráva k ZMPS, op. cit.

36 Preambule Nařízení o dědictví, bod 25.

37 Tamtéž.

Jako jedna z kritik kritéria obvyklého pobytu³⁸ se objevila i skutečnost záměrné změny obvyklého pobytu za účelem, aby se zůstavitel vyhnul aplikaci kogentních norem určitého právního řádu. Může se například jednat o otázku tzv. nepominutelných dědiců. I v této situaci by mohla najít uplatnění úniková doložka.³⁹ Pokud je zjevné, že zůstavitel pouze účelově změnil obvyklý pobyt a nadále měl užší vztah k „původnímu“ státu, měl by soud použít právo tohoto státu. Z textu únikové doložky je zřejmé, že její použití má být výjimečné, soud je povinen posoudit všechny okolnosti daného případu, ze kterých musí být zjevná užší souvislost s jiným státem než státem obvyklého pobytu.

4.3 Působnost dědického statutu

ZMPS výslovně neupravuje působnost práva rozhodného pro dědické právní poměry. Z koncepce jednotného dědického statutu vyplývá, že se nerozlišuje dědění movitých a nemovitých věcí. Je rovněž zřejmé, že do rozsahu § 76 ZMPS nespádají otázky, na které dopadají speciální kolizní normy.⁴⁰ Do rozsahu §76 tak spadá problematika obecné úpravy dědického práva (např. existence důvodu dědění, rozsah dědictví, dědická (ne)způsobilost, vydědění, přijetí nebo odmítnutí dědictví), dědění ze zákona (např. okruh dědiců ze zákona, nabývání dědictví, způsob rozdělení majetku) a dědění ze závěti (přípustnost závěti, výše podílů nepominutelných dědiců, pravomoci a povinnosti správce dědictví či vykonavatele závěti).⁴¹

Nařízení o dědictví upravuje působnost rozhodného práva v článku 23. Toto ustanovení uvádí, že právem rozhodným se řídí dědictví jako celek. I Nařízení o dědictví vychází z koncepce jednotného statutu, nerozlišuje tedy mezi věcmi movitými a nemovitými. Článek 23 odst. 2 pak uvádí demonstrativní výčet otázek, na které dědický statut dopadá (důvody, doba a místo zahájení dědického řízení; určení oprávněných osob a jejich příslušných podílů a povinností; dědická způsobilost; vydědění a dědická nezpůsobilost; přechod majetku, práv a závazků, které jsou součástí pozůstalosti, na dědice a případně na odkazovníky, včetně podmínek a účinků přijetí či odmítnutí dědictví či odkazu; pravomoci dědiců, vykonavatelů závěti a jiných správců pozůstalosti; odpovědnost za dluhy plynoucí z dědictví; část pozůstalosti, s níž je možno nakládat, povinné podíly a jiná omezení nakládat s majetkem po smrti; povinnost vrátit nebo započíst dary, zálohy na dědictví nebo odkazy při určování podílů jednotlivých oprávněných osob; rozdělení pozůstalosti). I Nařízení o dědictví obsahuje speciální

38 K další kritice kritéria obvyklého pobytu viz např. PFEIFFER, 2011, op. cit., s. 12.

39 ROHOVÁ; DRLÍČKOVÁ, op.cit., s. 378.

40 Viz § 77 odst. 1 – 3, který dopadá na způsobilost pořídit nebo zrušit závět či jiné pořízení pro případ smrti, účinky vad vůle a jejího projevu, pokud jde o tato pořízení, určení, které další druhy pořízení pro případ smrti jsou přípustné, formu závěti, dědické smlouvy a jiných pořízení i formu jejich zrušení. § 78 pak upravuje otázku odumrtí.

41 PAUKNEROVÁ; ROZEHNALOVÁ; ZAVADILOVÁ, op. cit., s. 502.

kolizní normy. Otázky, na které dopadají, tak nespadají do rozsahu kolizních norem obsažených v článku 21.⁴²

Rozsah dědictvého statutu je v obou předpisech v zásadě stejný. Lze nalézt dva rozdíly. Prvním z nich je otázka formy prohlášení o přijetí či odmítnutí dědictví, odkazu nebo povinného dědictvého podílu. ZMPS pro tuto otázku nestanoví speciální pravidlo, spadá tedy do rozsahu § 76. Nařízení o dědictví však pro ni obsahuje speciální kolizní normu v článku 28, který kromě dědictvého statutu umožňuje i použití práva státu, kde má osoba činící prohlášení obvyklý pobyt. Prohlášení je formálně platné, pokud vyhovuje kterémukoli z těchto právních řádů. Druhou otázkou je přípustnost závěti. V ZMPS spadá do rozsahu § 76, § 77 odst. 1 se vztahuje pouze na přípustnost jiných pořízení pro případ smrti. Nařízení o dědictví pro tuto otázku obsahuje speciální kolizní normu. Tato problematika bude podrobně rozebrána dále v tomto článku.

5 Kolizní úprava závěti

Předmětem této části článku bude srovnání kolizní úpravy týkající se závěti jako nejčastějšího pořízení pro případ smrti. Rozebrány budou tři klíčové otázky – přípustnost závěti, způsobilost porýdit závět, jakož i účinky vad vůle a jejího projevu a forma závěti.

5.1 Přípustnost závěti

Jak již bylo uvedeno, přípustnost závěti spadá dle ZMPS do rozsahu dědictvého statutu.⁴³ Právem rozhodným pro přípustnost závěti je právo státu, kde měl zůstavitel v době smrti obvyklý pobyt, případně české právo, bude-li se jednat o výjimku uvedenou v § 76 ZMPS. Toto ustanovení se nepoužije v případě, pokud zůstavitel v závěti zvolí právo rozhodné pro dědictvé právní poměry v souladu s § 77 odst. 4. § 77 odst. 4 ZMPS poprvé do českého právního řádu zavádí možnost volby práva pro dědictvé právní poměry.⁴⁴ Tato volba je omezená z toho důvodu, aby i zvolené právo mělo k osobě zůstavitele a k jeho majetku určitý vztah.⁴⁵ Zůstavitel má na výběr pouze mezi dvěma právními řády – právem státu, kde má v době pořízení závěti obvyklý pobyt, a právem státu, jehož je v době pořízení závěti občanem. Rozhodující je okamžik projevu vůle. I v případě, že následně dojde ke změně státní příslušnosti či obvyklého pobytu zůstavitele,

42 Jedná se o tyto otázky: přípustnost a věcná platnost pořízení pro případ smrti (článek 24); přípustnost, věcná platnost a účinky dědictvé smlouvy (článek 25), formální platnost písemných pořízení pro případ smrti (článek 27); forma prohlášení o přijetí či odmítnutí dědictví (článek 28); odumrtí (článek 33).

43 PAUKNEROVÁ; ROZEHNALOVÁ; ZAVADILOVÁ, op. cit., s. 502.

44 K vývoji možnosti volby práva pro dědictvé právní poměry viz blíže např. PFEIFFER, 2014, op. cit., s. 8–9.

45 Důvodová zpráva k ZMPS, op.cit.

nebude to mít vliv na zvolený dědický statut. ZMPS výslovně neřeší situaci, kdy má zůstavitel v době porřízení závěti více státních příslušností. Zřejmě tedy bude na zůstaviteli, kterému právnímu řádu dá přednost.⁴⁶ Dle § 77 odst. 4 ZMPS musí být volba práva obsažena v závěti⁴⁷ a z formulace ustanovení lze dovodit, že musí být výslovná.

Nařízení o dědictví obsahuje speciální kolizní normu pro přípustnost závěti v článku 24.⁴⁸ Podle tohoto ustanovení se přípustnost závěti řídí právem, které by se použilo na dědění majetku po osobě, která závěť učinila, pokud by tato osoba byla zemřela v den, kdy bylo porřízení učiněno. Dle článku 21 tak půjde o právo státu, kde má osoba v době porřízení závěti obvyklý pobyt, ledaže je ze všech okolností zřejmé, že má osoba užší spojení s jiným státem. Článek 21 se nepoužije v případě, že si osoba zvolí právo v souladu s článkem 22. Pokud si osoba zvolí právo rozhodné pro dědictví jako celek, použije se i pro posouzení přípustnosti závěti. Nařízení o dědictví však kromě toho ještě připouští dílčí volbu práva v článku 24 odst. 2, kdy si osoba může zvolit právo pro otázku přípustnosti a věcné platnosti závěti. Osoba porizující závěť si může zvolit právo, které by si mohla zvolit dle článku 22 za podmínek tam stanovených.⁴⁹

Článek 22 Nařízení o dědictví zakotvuje omezenou volbu práva pro dědictví jako celek. Každá osoba si může zvolit právo státu, jehož je státním příslušníkem v době uskutečnění volby nebo v době smrti.⁵⁰ Pokud má osoba vícenásobnou státní příslušnost, může si zvolit právo kteréhokoli státu, jehož je státním příslušníkem v době uskutečnění volby nebo v době smrti. Článek 22 připouští jak výslovnou, tak i konkludentní volbu. Volba musí být učiněna buď výslovně v prohlášení ve formě porřízení pro případ smrti, nebo musí vyplývat z ustanovení takového porřízení. Za konkludentní volbu práva lze považovat například situaci, kdy zůstavitel v porřízení pro případ smrti odkázal na ustanovení práva státu, jehož byl státním příslušníkem, nebo jestliže se o tomto právu jiným způsobem zmínil.⁵¹ Na tomto místě nelze rovněž opomenout ustanovení o fikci volby práva obsažené v článku 83 odst. 4 Nařízení o dědictví.⁵² Věcná platnost úkonu, jímž byla volba práva učiněna, se řídí zvoleným právem.⁵³ Jakákoliv změ-

46 PFEIFFER, 2014, op. cit., s. 10.

47 Otázku volby práva v jiných porřizích pro případ smrti upravuje § 77 odst. 5.

48 Článek 24 hovoří o jiných porřizích pro případ smrti než dědických smlouvách. Dle článku 3 se porřizím pro případ smrti rozumí závěť, společná závěť nebo dědická smlouva. Článek 24 tak dopadá na přípustnost a věcnou platnost závěti a společné závěti.

49 Blíže viz např. BONOMI, Andrea; ÖZTÜRK, Azadi. Das Statut der Verfügung von Todes wegen (Art. 24 ff. EuErbVO). In: DUTTA, Anatol; HERRLER, Sebastian (eds.). *Die Europäische Erbrechtsverordnung*. C.H.Beck, 2014, s. 51–55.

50 Viz Preamble Nařízení o dědictví, bod 38.

51 Preamble Nařízení o dědictví, bod 39.

52 Blíže viz např. PFEIFFER, 2014, op. cit., s. 14.

53 Věcnou platností se zde rozumí otázka, zda osoba činící volbu porozuměla svému jednání a souhlasila s ním. Viz Preamble Nařízení o dědictví, bod 40.

na nebo odvolání volby práva musí co do formy splňovat požadavky pro změnu nebo odvolání pořízení pro případ smrti.⁵⁴

Pokud tedy srovnáme kolizní úpravu přípustnosti závěti dle ZMPS a dle Nařízení o dědictví, lze učinit tyto závěry. ZMPS na rozdíl od Nařízení o dědictví pro tuto otázku neobsahuje speciální kolizní normu. Nebyla-li učiněna volba práva, podle ZMPS se řídí právem státu, kde má zůstavitel obvyklý pobyt v době smrti (až na výjimku uvedenou v § 76). Podle Nařízení o dědictví je to však právo státu, kde má osoba obvyklý pobyt v době v době pořízení závěti (s výjimkou situace, kdy se použije jiné právo na základě únikové doložky). Zvolí-li si osoba právo rozhodné pro dědictví jako celek, bude se dle obou úprav tímto právem řídit i přípustnost závěti. Nařízení o dědictví však navíc připouští i dílčí volbu práva po otázku přípustnosti a věcné platnosti závěti (za stejných podmínek jako volbu práva pro dědictví jako celek). V praxi však bude spíše nepravděpodobné, že by si zůstavitel zvolil právo jen pro tyto otázky a nikoli pro dědictví jako celek.

5.2 Způsobilost pořídit závět, účinky vad vůle a jejího projevu

ZMPS obsahuje speciální kolizní normu pro otázku způsobilosti pořídit závět, účinky vad vůle a jejího projevu. Dle § 77 odst. 1 se tyto otázky řídí právem státu, jehož občanem je zůstavitel v době projevu vůle nebo ve kterém má v té době obvyklý pobyt. Toto ustanovení tak nabízí dva právní řády. Osoba pořizující závět má tak možnost pořídit závět v souladu s právem, který lépe odpovídá jejímu záměru. Rozhodující je okamžik pořízení závěti, následně změny obvyklého pobytu či občanství nemají vliv na platnost závěti.⁵⁵

Nařízení o dědictví pracuje s pojmem věcná platnost pořízení pro případ smrti (závěti). Dle článku 26 pojem věcná platnost pokrývá tyto prvky: způsobilost osoby pořídit pořízení pro případ smrti; zvláštní důvody bránící osobě, která činí pořízení, pořídit ve prospěch určitých osob nebo bránící jiné osobě obdržet majetek z dědictví osoby, která pořízení učinila; přípustnost zastoupení pro účely učinění pořízení pro případ smrti; výklad pořízení; podvod, nátlak, omyl a další otázky vztahující se k souhlasu nebo vůli osoby činící pořízení. Zahrnuje tedy otázky způsobilosti pořídit závět i otázku účinků vad vůle a jejího projevu. Nařízení o dědictví obsahuje speciální kolizní normu pro věcnou platnost závěti. Jedná se o již zmíněný článek 24 a o věcné platnosti závěti lze říci totéž, co o její přípustnosti.

Podle ZMPS tak u této otázky přicházejí do úvahy pouze dva právní řády. V případě Nařízení o dědictví je škála možných právních řádů širší. Věcná platnost závěti se bude obecně řídit právem státu, kde má osoba v době jejího pořízení obvyklý pobyt (s výjimkou situace, kdy se použije jiné právo na základě

⁵⁴ K volbě práva dle Nařízení o dědictví viz blíže PFEIFFER, 2014, op. cit., s. 11–14.

⁵⁵ PAUKNEROVÁ; ROZEHNALOVÁ; ZAVADILOVÁ, op. cit., s. 508.

únikové doložky). Zvolí-li si osoba právo rozhodné pro dědictví jako celek, bude se tímto právem řídit i věcná platnost závěti. Nařízení o dědictví však navíc připouští i dílčí volbu práva po otázku přípustnosti a věcné platnosti závěti.

5.3 *Forma závěti*

Forma závěti je v ZMPS upravena v § 77 odst. 2. Toto ustanovení nabízí taxativní výčet kolizních kritérií. Jeho smyslem je zachovat formální platnost závěti v co nejvíce případech. Podle § 77 odst. 2 je závěť formálně platná, pokud její forma vyhovuje některému z následujících právních řádů: právní řád státu, jehož občanem byl zůstavitel v době projevu vůle nebo v době svého úmrtí; právní řád státu, na jehož území byla závěť pořízena; právní řád státu, ve kterém měl zůstavitel v době projevu vůle nebo v době svého úmrtí obvyklý pobyt; právní řád státu, kterého se má použít pro právní poměry dědické, nebo by se ho pro ně mělo použít v době pořízení závěti; právní řád státu, ve kterém je nemovitá věc, pokud jde o tuto nemovitou věc. Stejná pravidla platí i pro formu zrušení závěti.

Nařízení o dědictví vychází v článku 27 ze stejné koncepce. Článek 27 rovněž obsahuje taxativní výčet právních řádů, dle kterých je možné formu závěti posoudit. Jedná se o právní řád: státu, v němž byla vyhotovena závěť; státu, jehož byl zůstavitel státním příslušníkem buď v době vyhotovení závěti, nebo v době smrti; státu, v němž měl zůstavitel bydliště buď v době vyhotovení závěti nebo uzavření smlouvy, nebo v době smrti; státu, v němž měl zůstavitel obvyklý pobyt buď v době vyhotovení závěti, nebo v době smrti; pokud jde o nemovitosti, státu, v němž se dané nemovitosti nacházejí. V souladu s článkem 27 odst. 2 se tato pravidla použijí i na pořízení pro případ smrti, jimiž se mění nebo ruší pořízení dřívejší. Článek 27 odst. 3 pak vymezuje, co se rovněž rozumí formální platností pro účely článku 27. Jedná se o každé právní ustanovení, které omezuje povolené formy pořízení pro případ smrti z hlediska věku, státní příslušnosti nebo jiných osobních okolností zůstavitele. Stejně pravidlo se uplatní i na určení způsobilosti svědků, již je podmíněna platnost pořízení pro případ smrti.

V souvislosti s úpravou formy závěti v Nařízení o dědictví je nutné zmínit dvě důležité věci. Za první, Nařízení o dědictví se vztahuje pouze na formální platnost písemně vyhotovených pořízení pro případ smrti. V souladu s článkem 1 je formální platnost ústně provedených pořízení pro případ smrti vyloučena z působnosti Nařízení o dědictví. Bude tak na ni nadále nutné použít kolizní ustanovení obsažená v národních právních předpisech, případně přednostně mezinárodní smlouvy. Za druhé, řada členských států Evropské unie je vázána Úmluvou o právu použitelném na formu závěti z roku 1961. K vzájemnému vztahu této úmluvy a Nařízení o dědictví se vyjadřuje jeho článek 75. Podle tohoto ustanovení členské státy, jež jsou smluvními stranami úmluvy, používají pro formální platnost závěti i nadále namísto článku 27 Nařízení o dědictví ustanovení úmluvy. To však není případ České republiky, která není touto úmluvou vázána.

Kritéria obsažená v článku 1 této úmluvy jsou totožná s kritérii v článku 27 odst. 1 Nařízení o dědictví.⁵⁶ Nemělo by tak docházet k zásadním rozdílům mezi soudy členských států, které budou aplikovat Nařízení o dědictví a těmi, které budou aplikovat úmluvu.

Pokud bychom porovnali kolizní kritéria obsažená v § 77 odst. 2 ZMPS a článku 27 odst. 1 Nařízení o dědictví, narazíme pouze na jediný rozdíl. V Nařízení o dědictví je navíc právní řád státu, kde má zůstavitel bydliště (v době pořízení závěti nebo v době smrti). Nařízení o dědictví se zde zjevně inspirovalo Úmluvou o právu použitelném na formu závěti. Nařízení o dědictví definici bydliště neobsahuje. Článek 77 odst. 1 uvádí, že stanovení toho, zda zůstavitel měl bydliště v určitém státě, se řídí právem tohoto státu.⁵⁷

5.4 Časová působnost ZMPS a Nařízení o dědictví v otázce pořízení závěti

V souvislosti s kolizní úpravou výše uvedených otázek je nutné se ještě zmínit o časové působnosti obou předpisů. ZMPS se použije na závěti pořízené 1.1.2014 nebo později.⁵⁸ Byla-li závět pořízena před tímto datem, použila by se úprava obsažená v ZMPSaP, která byla v řadě aspektů odlišná.⁵⁹ Nařízení o dědictví se použije na dědictví osob, které zemřely 17.8.2015 nebo později.⁶⁰ Bez jakýchkoli pochybností se tedy použije, bude-li závět pořízena 17.8.2015 nebo později. Nařízení o dědictví ale obsahuje i přechodné ustanovení pro pořízení pro případ smrti učiněné před 17.8.2015. Takové pořízení je přípustné a platné co do obsahu a formy, vyhovuje-li podmínkám stanoveným v kapitole III Nařízení o dědictví nebo je-li přípustné a platné co do obsahu a formy podle pravidel mezinárodního práva soukromého, jež byla v době vyhotovení pořízení v platnosti ve státě, kde měl zůstavitel obvyklý pobyt, nebo v kterémkoli ze států, jichž byl státním příslušníkem, nebo v členském státě, v němž sídlí orgán, který se dědictvím zabývá.⁶¹

Pro příklad si uveďme dvě situace. Zůstavitel zemře po 17.8.2015, závět však pořídil před tímto datem. České orgány projednávají dědictví a jsou již povinny aplikovat Nařízení o dědictví. Na základě článku 83 odst. 2 zohlední závět, pokud je její přípustnost, věcná platnost a forma v souladu s právem rozhodným určeným na základě ZMPS nebo na základě pravidel obsažených v kapitole III

56 V úmluvě najdeme rovněž ustanovení, která korespondují článku 27 odst. 2 a 3.

57 Nařízení o dědictví tak volí stejnou koncepci jako Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 ze dne 12. prosince 2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech In: *EUR-lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 17.6.2015]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R1215&rid=1>

58 PAUKNEROVÁ; ROZEHNALOVÁ; ZAVADILOVÁ, op. cit., s. 820.

59 Viz §§ 17 a 18 ZMPSaP.

60 Článek 83 odst. 1 Nařízení o dědictví.

61 Článek 83 odst. 3 Nařízení o dědictví.

Nariadení o dedičtví. Pokud by bola závet porizena pred 1.1.2014 a nevyhovovala právu rozhodnému určenému na základe ZMPSaP, ale vyhovovala pravidlům obsaženým v Nariadení o dedičtví, budú její účinky respektovány. Pokud by však zůstavitel zemřel před 17.8.2015, závet pořídil před 1.1.2014 a tato nebyla platná dle práva určeného na základě kolizních norem obsažených v ZMPSaP, bude českými orgány považována za neplatnou.

6 Zpětný a další odkaz

Poslední otázkou, která bude analyzována, je úprava zpětného a dalšího odkazu. Oblast dědických právních poměrů je oblastí, kde je třeba úpravě zpětného a dalšího věnovat pozornost. Kolizní úprava této otázky v národních právních řádech může být odlišná (např. používání jednotného či štěpeného dědického statutu, používání různých hraničních určovateli ať již pro dedičství jako celek či pro otázku závětí, možnost volby práva apod.). I po vstupu Nariadení o dedičtví v účinnost lze nadále hovořit o rozdílech mezi unijní úpravou a právní úpravou třetích států. Je tedy klíčové, zda je zpětný a další odkaz připuštěn, protože pokud ano, pravděpodobnost jeho vzniku zde existuje. Dovolíme si připomenout, že pro otázku zpětného a dalšího odkazu je zásadní otázka, zda kolizní norma odkazuje pouze na hmotné právo či na právo jako celek, tedy včetně norem kolizních. Pouze v druhé situaci lze hovořit o možném vzniku zpětného či dalšího odkazu. Na tomto místě se nebudeme věnovat obecné analýze příčin, vhodnosti či nevhodnosti přijímání odkazů.

ZMPS neobsahuje výslovnou speciální úpravu odkazů v oblasti dědických právních poměrů. Použije se tedy úprava obsažená v § 21 ZMPS. Dle § 21 odst. 2 jsou odkazy vyloučeny v poměrech závazkového a pracovního práva. V oblasti dědických právních poměrů jsou odkazy obecně připuštěny. Výjimkou je situace, kdy zůstavitel právo zvolil. V tomto případě by se ke kolizním normám zvoleného práva přihlíželo pouze tehdy, pokud by to z volby vyplývalo.⁶² § 21 odst. 1 pak upravuje podmínky přijetí odkazů. ZMPS připouští pouze jeden zpětný odkaz. Pokud kolizní norma ZMPS prikazuje použití zahraničního práva, jehož ustanovení odkazují zpět na české právo, použije se hmotněprávních ustanovení českého práva. Obdobné platí i pro další odkaz. Odkazují-li kolizní normy zahraničního práva k právu dalšího cizího státu, použije se hmotněprávních ustanovení tohoto práva, jestliže se ho má použít podle jeho kolizních ustanovení. Pokud by kolizní normy dalšího státu odkazovaly ještě na další právní řád, použijí se hmotněprávní ustanovení českého práva.

Výše uvedené by mělo platit jak pro obecnou kolizní normu obsaženou v § 76 ZMPS, tak i pro speciální kolizní normy obsažené v § 77 odst. 1–3 týkající se porizení pro případ smrti. Bez výhrad však lze s tímto souhlasit pouze u obecného pravidla obsaženého v § 76 první věta ZMPS. *Rozehnalová* použití

⁶² § 21 odst. 2 druhá věta ZMPS.

pravidla obsaženého v § 21 vidí jako problematické v situaci, kdy kolizní normy pracují s alternativním navázáním. Vhodným příkladem je zde § 77 odst. 2 o formě závěti. Jeho účelem je zájem na zachování formální platnosti závěti. Je otázkou, zda u každé varianty (hraničního určovatele) působí zpětný a další odkaz. *Rozehnalová* uvádí, že je z povahy věci vyloučen.⁶³ K tomuto názoru se přikláním. Smyslem tohoto ustanovení je nabídnout co nejvíce hmotněprávních úprav, jejichž podmínky by mohly být splněny, aby tak byla zachována platnost právního jednání. Použití odkazů by tento smysl popíralo. Tento názor podporuje i řešení přijaté v Nařízení o dědictví.

Nařízení o dědictví odkazy upravuje v článku 34. Odkazy jsou vyloučeny v případech, kdy je právem rozhodným určeným na základě kolizních norem obsažených v Nařízení o dědictví právo členského státu. Členským státem pro účely Nařízení o dědictví nejsou Dánsko, Velká Británie a Irsko. Odkazy se rovněž neuplatní v souvislosti s právem uvedeným v článku 21 odst. 2, článku 22, článku 27, článku 28 písm. b) a článku 30.⁶⁴ Jedná se o určení práva rozhodného na základě únikové doložky, volbu práva, právo rozhodné pro formu pořízení pro případ smrti, právo rozhodné pro formu prohlášení o přijetí či odmítnutí dědictví a použití speciálních pravidel ovlivňujících dědění dle práva státu, ve kterém se nacházejí nemovitosti, podniky a zvláštní druhy majetku.

O možnosti použití odkazů lze tak hovořit v případě, kdy kolizní norma obsažená v Nařízení o dědictví odkáže na právo třetího státu. Pokud právo třetího státu odkáže na právo členského státu, lze odkaz přijmout. Ačkoli to Nařízení o dědictví výslovně neuvádí, může se zřejmě jednat o zpětný i další odkaz a připuštěn bude pouze jeden. Další odkaz lze přijmout rovněž v situaci, kdy právo třetího státu odkáže na právo jiného třetího státu, který by uplatnil své vlastní právo.

Shrňme-li úpravu v Nařízení o dědictví, je následující. Bude-li soud členského státu aplikovat některou z kolizních norem vyjmenovaných v článku 34 odst. 2, jsou odkazy vyloučeny bez ohledu na to, zda právo rozhodné je právem členského nebo třetího státu. Tyto kolizní normy odkazují na hmotné právo. Pokud ostatní kolizní normy (typicky obecné pravidlo obsažené v článku 21 odst. 1) odkazují na právo členského státu, odkazy jsou vyloučeny a použije se pouze hmotné právo. Pokud kolizní normy odkáží na právo třetího státu a kolizní normy tohoto třetího státu odkazují zpět nebo dále k právu členského státu, použije se hmotné právo tohoto členského státu. Pokud kolizní normy odkáží na právo třetího státu a kolizní normy tohoto třetího státu odkazují dále na právo jiného třetího státu, jehož kolizní normy odkazují rovněž na právo tohoto státu, použije se hmotné právo tohoto státu. Další odkaz není přípustný v situaci, kdy kolizní normy obsažené v Nařízení o dědictví odkáží na právo třetího státu, kolizní normy tohoto třetího státu odkazují dále na právo jiného třetího státu, jehož koliz-

63 PAUKNEROVÁ; ROZEHNALOVÁ; ZAVADILOVÁ, op. cit., s. 160.

64 Bez ohledu na to, zda je právem rozhodným právo členského či třetího státu.

ní normy odkazují na právo dalšího státu. V takovém případě se dle článku 34 odst. 1 Nařízení o dědictví použije hmotné právo třetího státu určené na základě kolizních norem obsažených v nařízení.

V úpravě odkazů v Nařízení o dědictví dojde oproti ZMPS k několika změnám. V obou případech jsou odkazy vyloučeny v případě volby práva, ačkoli dle ZMPS by mohl zůstavitel sám stanovit opak. To však v praxi nebude příliš pravděpodobné. Nařízení o dědictví dále výslovně vylučuje odkazy i u dalších kolizních norem. V Nařízení o dědictví je pak přípustnost odkazů podmíněna tím, zda je právem rozhodným právo členského či třetího státu. To ZMPS samozřejmě nečiní. Tam, kde jsou odkazy připuštěny, oba předpisy připouští pouze jeden zpětný či další odkaz.

7 Závěr

S účinností od 17.8.2015 aplikují české orgány v oblasti dědických právních poměrů kolizní úpravu obsaženou v Nařízení o dědictví. Ta tak nahradí úpravu obsaženou v ZMPS. Cílem tohoto článku byla analýza právní úpravy vybraných aspektů kolizní úpravy dědických právních poměrů obsažené v ZMPS a v Nařízení o dědictví a její srovnání. Článek se snažil ověřit tvrzení, že Nařízení o dědictví nepřináší ve srovnání s úpravou v ZMPS do českého právního řádu žádnou zásadní změnu. Obě právní úpravy odpovídají modernímu přístupu ke kolizní úpravě, protože vycházejí z kritéria obvyklého pobytu zůstavitele. Analyzovány byly tyto otázky: obecné pravidlo pro stanovení práva rozhodného, speciální kolizní normy týkající se závěti a úprava zpětného odkazu.

Oba právní předpisy vychází z koncepce jednotného statutu, tady tedy s použitím Nařízení o dědictví nedochází k žádné změně. Obě právní úpravy využívají jako obecné pravidlo stejný hraniční určovatel – obvyklý pobyt zůstavitele v době smrti. K odlišnosti by mohlo tedy dojít pouze při výkladu tohoto pojmu. V případě ZMPS by měl být vykládán dle českého práva, v případě Nařízení o dědictví pak podléhá autonomnímu výkladu, a tedy i případné judikatuře Soudního dvora. Na druhou stranu je třeba mít na paměti, že se jedná o faktické kritérium vycházející z okolností konkrétního případu. Z tohoto důvodu a rovněž z důvodů, že použití ZMPS je v této oblasti časově velmi omezeno a v době jeho používání již existuje Nařízení o dědictví a zmíněná judikatura Soudního dvora, lze očekávat vzájemné ovlivnění výkladu pojmu obvyklý pobyt a nelze předpokládat, že by se v kontextu ZMPS objevil výklad, který bude zásadně odporovat výkladu pojmu obvyklý pobyt obsaženému v Nařízení o dědictví. I zde by nemělo dojít k zásadní změně.

Pomineme-li volbu práva a speciální kolizní normy, oba předpisy připouští výjimku z obecného pravidla. V případě ZMPS je to upřednostnění aplikace českého práva, v případě Nařízení o dědictví použití právního řádu se zjevně užším spojením. Dle ZMPS se mohou české orgány od kritéria obvyklého pobytu

tu odchýlit pouze za podmínek uvedených v § 76 druhá věta. Lze však předpokládat, že ke stejnému cíli budou moci české orgány dospět i cestou únikové doložky obsažené v článku 21 odst. 2 Nařízení o dědictví. Ta však bude využitelná i v jiných situacích. V tomto ohledu tedy úprava v Nařízení o dědictví změnu přináší.

Změny přináší Nařízení o dědictví i v úpravě přípustnosti závěti. ZMPS na rozdíl od Nařízení o dědictví pro tuto otázku neobsahuje speciální kolizní normu. Podle ZMPS se obecně řídí právem státu, kde má zůstavitel obvyklý pobyt v době smrti (až na výjimku uvedenou v § 76 druhá věta). Podle Nařízení o dědictví je to však právo státu, kde má osoba obvyklý pobyt v době pořízení závěti (s výjimkou situace, kdy se použije jiné právo na základě únikové doložky). Zvolí-li si osoba právo rozhodné pro dědictví jako celek, bude se dle obou úprav tímto právem řídit i přípustnost závěti. Nařízení o dědictví však navíc připouští i dílčí volbu práva po otázku přípustnosti závěti. Pokud jde o věcnou platnost závěti, podle ZMPS u této otázky přicházejí do úvahy pouze dva právní řády. V případě Nařízení o dědictví je škála možných právních řádů širší. I zde Nařízení o dědictví připouští dílčí volbu práva.

U kolizní úpravy formy závěti obsažené v § 77 odst. 2 ZMPS a článku 27 odst. 1 Nařízení o dědictví vychází obě úpravy ze stejné koncepce použití několika hraničních určovatелů. Mezi použitými hraničními určovateli narazíme pouze na jediný rozdíl. V Nařízení o dědictví je navíc využit i právní řád státu, kde má zůstavitel bydliště (v době pořízení závěti nebo v době smrti). Rovněž v úpravě odkazů v Nařízení o dědictví dojde oproti ZMPS k několika změnám.

Závěrem lze uvést, že nastavená hypotéza nebyla zcela potvrzena. Nařízení o dědictví nepřináší do českého právního řádu změnu, pokud jde o použité obecné kritérium obvyklého pobytu. To se v obou předpisech promítá i ve speciálních kolizních normách, oba předpisy tak reflektují moderní přístup ke kolizní úpravě. Oba předpisy však zcela neopouští kritérium státní příslušnosti. Pokud však jde o kolizní úpravu speciálních otázek, přináší Nařízení o dědictví několik změn.

JUDr. Klára Drličková, Ph.D.

Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno

email: klara.drlickova@email.cz